

تورک یوردی

تورک ادبیاقلری مرکزی هبئتی طرفندره نشر اولتور.

جلد ۳

مارت ۱۹۲۶

نومرو ۱۷

خانملرك تعبيرات مخصوصه سی

بوندن یگیری بش سنه اون پک محترم وعالم آرقاداشم احمد حکمت پک افندی ایله
(خانملرك تعبيرات مخصوصه سی) فی استانبولده طویلالمشوق . اوزماندن بری برچوق علاوله لر
یایدم . فقط معترفم که پک آز طویلایه بیلم . شو برقاچ سنه ایچنده حیاته عظیم انقلابلر
ظهوره کلمکه اولدیغندن - آتیده کلهجک لفت عالمترینه بر خدمت اولمق اوزره - موجودلری
ضیاعدن وقایه بی اهمیتلی کوردم . علم قیستی بیلیر ، غیرتلی خانم افندیلر بزم بوناچیز تحفه سی ،
کندی همتری قادار بویوتورلرسه آتییه مشکور برنام براقیرلر . بزم خانملریز جوق متواضع
وپک جسارتسزلردر . کرک حال حاضرده ، کرک ماضیده نام براقش مؤلف خانملردن دها
جوق عالم دکیللردر .

بر مثال عرض ایده بم :

(اقدام) غزته سنه بزم اخلاق وعادتمزه دائر (علی رضا) امضاسیله بر ذات یازی
یازیورکه بزم قدمای رجاللرک عرفاسندندر . بزده تقدیر اولسه اوزاتده یبزم حرتمزه دائر
جوق نادر معلومات واردر . بو ذات وقتیه غزته لر یازی یازمای عقلندن بیله کچیرمزدی .
بیله کلری عیلمدن عد ایتمزدی . احمد جودت پک استادیمزک اسکیدن بری پک واسع
تورکیلک عشق اونی جوشسته کتیردی بیله کارینک بیکده برینی اوکوزل انشاسیله یازدی
خانملریزدن ده بوحرکتی بکارز خانملرك اطلاعه واصل اولمق ایچینده استانبول ادبی
غزته لرینک بویازیلری نقل و اعلانه تنزل ایله مه لرینی دیلرز .

آله اجر و برسیه ، آله اجر ، صبر و برسیه — بر کیمسه سی وفات ایدنلر حقنده
ایراد ایدیلیر . ه اجر ، حق طرفندن ویریلن مکافات معناسنه [۱]
آرد انکنده نماز قیلینیر — ظاهرده البسه سی غایت تمیز معناسنه کبی کورولور -
سه ده اصل مقصد (غایت ناموسلی خانم) معناسی افاده ایدر [۲]

[۱] عربجه ، عجمجه کله لرك اصلنی ، اشتقاقنی ، فلسفه سنی بیانیه کیریشیلیرسه اصل
مقصدی قاریشدیره جفندن سطحی معلوماتله اکتفا قیلینه جفندر .

[۲] بزجه معلوم اولان شو تعبیری بز تورکلردن باشقه تورکجه بیلیر هیچ بر یابانچی
آکلیه من و بر عبارده آراسنده کورورسه حیرته قالیر بالکز یابانچیلر ده کیل برقاچ عصر
کمرسه بیز تورکاره بیله مبهم قالیر اهمیتی بو قادارجقله آکلاشیلیر .

آز آغرى ، آسانه تولوم — تولوم دوشه كنده چوق ياتماق ايچون تىنى ايدىلير .
« آغرى » على العموم خسته لقدر . « آسان » قولاي ديمكدر . بولكه بك اسكيدن
تور كچه مزده كورولور .

آغز كنده يىل آلسين — بر كيমে بر كيমে يه فنا دعا ايدرسه (سنك دىك بىم
اوستومه ياپشمايىن آغز كدن چيقار چيقماز همان روركار آلسين كوتورسون)
مقصد بيله ايراد ايدىلير . دوستلرك يكدىكره لطيفه ضمنتده ياپدينى فنا دىك قارشى ده
سويلرلر .

آغز نده يىقسين ده قوشون دوكولسره — فنا دعا ايله يىنلره (دىكاسى كندينه
تأثير ايتسين) معناسنه قوللايىلير .

آغزى وار ، دىلى بوره — آز لاقيردى ايدر ، حقنى مدافعه ايتمز ، سىز ،
پىصيريق ، كذلك مظلوم ، ساكن معنالىينه در .

آنى خاص — عارسز ، جادالوز ، بجركللى ، چوق ايشكذار معنالىينه در .
« خاص » عسس ماده سندن توركلشمه در . وقتيله بوليس وظيفه سى كورور
حكومت مأمورى ايدى . بونلرك آتايىسى ده اولدينى ، آتلى خاصلرك چوق
بجرىكللى اولدينى ده بوتعبيردن مستبان اوليور (عسس) ك عربجه لنى محقق كورولمه يور .

آبوره بوبور — قارمه قاريشيق ييه جكلر ، بعضاً قاريشيقلغيله برابر منظره سى
چيركىن وياخود هضمى كوج طعاملر . نازك طبيعتلرك خوشلانما دىنى قابا يىكلر .
توسيعاً نه ايدىكى بليرسز آداملر ، آياق طاقى كروهى . نجه بولكلر (اوبور) ماده سنه
برده مهمل (حوبور) كتيرمكله ياپيلمشدر .

آرايى فيشكى — اورته لنى قاريشديرن ، هر كسك آراسنى بوزان منافق قادين .
معلومدر كه (فيشك) لر نوعندن بر دانه سى واردركه — اوكا كستانه فشكى ده
ديرلر آتش آلينجه صوك سرعتله دهشتلى طرافه لرله اطرادسز بر صورتده صاغه
صوله هر طرفه صيچرار تماشا ايدنلرك اوزرينه طوقونور ، بررينه قاتار . منافق
يوكا بكسز تمشلرك بلاغى ظاهر در .

آغیر ازکی، فیسیتی مقام -- قیریتہرق یورور، تنبل تنبل حرکت ایدر . بعضاً جلوہ یاپمہ سنی مجرمہ بنلرہ ، بعضاًدہ مسکینلرہ اطلاق اولونور . بوتعبیر ایجه شرحه محتاجدر . « ازکی » تورکلرک « چوقور اووہ » مقامی کی آغیز بر مقامیدر . « فیسیتی مقام » دہ کی « مقام » ایسہ اصلاً بر محل و یا خود موسیقیدہ بر قسم نغمہ دیمک دکلدر . بلکه « بقم » دینیلن اسکی کوک بویادر کہ « مقام » صورتندہ تورکلشدیرلشددر . « فیسیتی مقام » فیسیتی ایچی رنگندہ طوطی یشیل دیمک اولور . تورک « مقام » ک « ازکی » دیمک اولدیغنی او کرشمش . حالبو کہ کندیس « مقام » دیبہ بر نوع بویاہ دینیلدیکنی بیلدیکندن « ازکی » ایله « مقام » ی قاریشدیرمش ، برده فیسیتی وصفیلہ داها زیادہ مبالغہ لاندیرمشدر عادتاً کلمہ ایله آلا ی ایتمشدر . برآز دولاشیق اولمقلہ برابر بونک بویله اولدیغنی شہہ سزدر .

آفامانہ — یاراماز، خاشاری، چوق ذکی، آلہ آووجہ صیغماز کی معنارہ در . بولکہ تورکجه مک دیگر اخوانندہ یوقدر . دیلیمز دہ سلچوقیہ او اخیرنده کچمش اولسہ کر کدر . (تورک دیلی) لغتمزدہ تفصیل ایدلدیکی وجہلہ (موت مفاجہ = بردن ثلوم) معناسہ بددعا ؛ دیایمزدہ (مفاجان) صورتیلہ کچمش ، عثمانیلقدہ (آفاجان) شکلنہ کیرمشدر .

آلبی، رایسہ، آلبی، راضیہ، آلبی — یاربیم — آبدال دیبہ استہزا تعبیرلریدر . « رایش » رابعہ اسمندن تحیب طریقیلہ ترخیم ایدلشددر . کوچوک چوقوقلری اوقشامق ایچون روم ایلیدہ ، یانیہ جہتلرنده اسملرہ بعضاً عیناً بعضاً بر قاج حرفی ترخیم ایدرک (ش) ویا (و) صائی کتیررلر :

علی = علوش . نورالدین = نوروش . ثریا = سورو . خدیجہ = خاطو .
ملاحت = ملو .

« رابعہ » اسکی زماندہ عربدہ اولیادن مشہور بر خانمدر . « المذن کلسدہ سینہ مدہ کی آتشی ابکی پارچہ یاپسہم . بریلہ جہنمی ، دیگریلہ جنتی یاقوب کولنی ساوورسہم مر کسدہ یالکز حق ایچون عبادت ایتسہ . » دیبہن بوقادیندر .
آہم تاہم — بونی (پندہ او قادار آہم شامہ برشی دکل) طرزندہ قوللانیرلر .

(فوق العاده تقدیر ایدله جک ، آمان ا نه کوزل ا ، دییه بایلیک جق بر آدام ، یاخود اشیادن برشی دکلدرد .) معناسنه قوللانیرلر .

بو تعیر فی الاصل مجموع عثمانلی ادبیاتنک اک منفور بر عرفه استقاد ایدر . معلومدر که او ادبیاتده سوکیلی مذکدر . بو ؛ فی الاصل تصوفی بر ماهیتده « جمال مطلق » ی مخاطب اتخاذا ایدرک هپ کوزل لککر اونده بولونمش ، هپ مخاطب او اتخاذا ایدلمشده اهل هوا بوندن استفاده ایدرک مجازی محبوب سومک عادت اظرافت و عرفان لوازمندن عد ایدلمشدر .

عثمانلیلقد بوقیل شاعرلر اکثریتی تشکیل ایدر . (۹۰۰) تاریخندن سوکره (محبوب) لره (شاه) دیرلردی . اسملرینک آخرینه (احمد شاه ، علی شاه) طرزنده کتیریرلردی . سوکره عاشق لک غلیان عشقله سینهلرینی بیرتمهلرینه (سینیه الف چکمک) تعیری وار ایدی . کرچکدن سینهنی بیرتانلر اولدینی کبی کوکوسلرینه (دوومه) طریقله (آه شام) یازدیرانلر اولوردی . کوکسنی بیرتانلرده (سینمه الف چکدم) ویا (آه یازدم) دیرلردی . شاعر مشهور رحمی :

ناخنمله آه شام نقش ایدرسه سینمه

نقش ایدرمی لوح عشاقه بنی شام علی

بیتنده (علی شاه) نامنده کی سوکیلیسنه بویولده خطاب ایدر . حال بوکه (رحمی) ده وقتيله باشقه بر عاشقک شاهی ایمش . طاشلیجه لی یحیی بک اونک حقنده :

بن ارنلر ناجاغی یم او ایشیقلر تبری

مصرعيله کندیسنک مردان میداندن اولدیغی ، اونکده قیزیل باشلر کوچوکی بولوندیغی آکلاتمق ایسته مشدر . یعنی (بو کون هر ایکیمزده مجاهد بولونیورز . فقط آرامزده کی فرق ؛ عسکر ناجاغيله ایشیق تبری) (کبی در) دیمک ایسته یور .

شو تفصیلاتدن سوکره تظاهر ایدرکه (بکده او قادار آهم شام برشی دکل) دیمک (اويله عاشق لک سوکیلیلرینه « آه شام » دییه اعلان عشق ایتمه لری درجه سنده مفتون اولنه جق برشی دکلدرد .) دیمک اولور .

آبرل = مجرد خطابدر . « آبولجق » طرزنده تصغیری ده واردوکه بوقیل

تصغیر لر تحبیب یعنی اوقشامق ، کوچوکلره قارشى شفقت و محبت اظهار ایتمه دلالت
ایئر . حضرت مولانا لسان فارسیده کی بوقیل معنایه کلن کاف تصغیره (کاف
رحمت) دیور :

کاف رحمت کفتمش تصغیر نیست

جد کوید طفلكم تحقیر نیست

(او کوله یی « غلامك = اوغلانچیز » دییه اسپر که مکه ، قایر مغه دلالت ایدن
بر حرفله یاد ایتدم . مقصدم اونى کوچوك ، حقیر کورمك دکلدر . بویوك بابا
طورونه « چوجو جاغزم ! . . . » دیر . بالطبع مقصدی تحقیر دکلدر .)

(آیول) کله سی (آی ! . .) خطابیه علی الاطلاق انسان نوعی یا وروسی
معنانه دلالت ایدن (اوغول) دن قایناشمه برادات خطاب اولشدر . (اوغول ،
اوغلان) ك بك اسکیدن برى كرك ارلك ، كرك دیشی انسان اوغله دلالت
ایتدیكى (اورخون آبد) لرنده کی اون اوچ عصر اولكى محکوکاتدن ده نمایاندر :
بلك اوری اوغلك قول اولدی . سىلك قیز اوغلك كوك اولدی .

« بك یاراتیلیمش کزیده اوغلك کوله اولدی . پاکیزه قیز چوجو غك خالاییق اولدی . »
بم چوجو قلمده آنا طولو ایچریلرندن کلن واعظلر قدیم تعبیئر قوللانه رق
خوجه لرندن ایشیتدکلى وجهله :

آدم اوغلندن برکیشی . كرك ارلك كرك دیشی

دییه سوزه باشلارلردی . شو تفصیلاتدن (کیشی ، کیسه ، اوغول ، چوجوق)
تعبیرلری انسان چوجوقلرینك قیزینه اوغله برابر قوللانیلدیغنه دلالت ایله دیکی
نمایان اولیور . كذلك (آیول) کله سی فی الاصل انسانلرك قادینى ده ارککى ده
شامل بولونور .

اتکلى طوتوشدى — فرط تلاشدن کنایه در . اتكى طوتوشان کیسه نك
نه درجه تلاشه دوشه چكى ظاهر در . آنجاق شونى اونوتمامه لی یز که داها بابا لریمز
بیله وقتيله کندى معمولاتمز اولان قوماشدن اوزون انتاری کیهرلر ، اوزرینه شال
قوشاق باغلارلردی . بناء علیه : (اتکلى طوتوشدى) تمییرنده ارککلرده داخلدر .

اتکلی زیل مالپور . اتکلی مالپاره مالپور . اتکلی ایصلی مالپور — سرعتله قوشیور معناسه در . همان دائما مسرتة عاثر بر مسئله اوغرندة قوشمغه دلالت ایدر . (زیل) فارسیدر ، دینیلور . هله تورکجه دکلدز . (ز) ایله باشلار تورکجه کله یوقدر . (زیل) اوج تورلودر . ۱ — کوچکلرک باش واورته پارماقترینه باغلادقلری طونج معدندر . ۲ — دائره دیدکلری برنوع دغه طاقدقلری اونکندن داها بویوک وداها ایجه زیللردر که قاصناغک ایکی طرفه اوچر دانه قویارلر . ۳ — الده یکدیگره اورولهرق اصول طوتیلان معدندر که (صحن قاپاغی) قطعه سنده در . فقط شکل مخصوصی واردر . کذلک بوده (تکیه زیلی) و (موزیقه زیلی) اولمق اوزره ایکی نوعدر . چالپاره — اسکی سازلردندر . اصلی (چارپاه) اولهرق فارسیدن تورکلشدیرلمشدر . دوت پارچه آغاجدن زیل کبی یاپیلمش شاق شاقدر .

اتکی دوشوک — بحریکسز .

اتکلی بلنده — بحریکلی ، ایشکذار . بوتعیرک قدمنه (اتکلر) تعیری دلالت ایدر . استانبول خانملرینک کندی قوماشلریمزدن اوج پشلی ، دوت پشلی انتاری یاپدقلری وقتک یادکاریدر . بونوع البسه شیمدی ایجریلرده ، یوروک قادینلرنده قالدی .

ادبیز — جسور ، فعال ، جاداولوز . بحریکلی معناسه قادینلر اصطلاحیدر . لغور معناسی تربیه قاعده لرینه رعایت ایتمین اوتانمز ، حیاسز آدام دیمکدر . بو معناده (ادبیز) لفظی قادینلرده ، ارککلرده قوللانیرلر . فقط برنجی اصطلاح آنجاق قادینلره خاصدر .

اشی مندی بوی — نظیرسز . کندینه بکزه یین بولونمز دیمکدر . (مندی) کندوزنده فارسی (مانند) دن تورکلشدیرلمشدر . تورکجه سی (بکزه ش ، بکدش) دره الیوم (بکزر) مضارع صیغه سی وصف اولهرق قوللانیلیمقدمدر .

افندیلر کونورسونه — بددعادر . جنازه کی خوجه لر آلسین کوتورسون دیمکدر . اسکیدن (افندیلر) دینجه (عالملر) مراد اولونوردی . خلق اونلره فرط حرمتدن

اويله (خوجه لر) كېي تعبير قوللانمىزدى . خاتم افندى طارىلدىنى خدمتچى قىزى
حدتلى حدتلى جاغىردىغنه قىزك (افندى) دېمەسەنە جواباً (افندىلر كوتورسون)
دېر . يعنى (ئول دە سندن قورتولەيم) دېمك اولور .

الامت — غايت ايرى ، ياخود اوزون ، ياخود چوق معناسەنە مستعملدر .
نصابدن زىادە ، معتاددن فضله اولان هر شىئە دىرلر . نفس الامر دە عرىجە (علامت)
كلەسندن آلمىشدر . نشان ايچىن قوللانيلان هر شىئە دىرلر . مادى اولسون معنوى
اولسون . حدود علامتى ، ذكانك ، علامتى — دىنيلير . ايكى شى آراسى بىلدىرن
علامت ، مثلاً تسبيح دە مراوتوز اوچ عددىنك آراسى آيران نشان ديدكلرى
شى — كە فارسىدر — بالطبع دىكر دانه لره بكنزه مز . ودانه لردن بويوكدر . نشان
معناسەنە اولان (علامت) دىلیمزە آلىندىغندە بالطبع اولاً بويە مادى و جساماً
وياشكلاً دىكرلردن بويوك ويا باشقە تورلو اولانلره دىنيلمىش ، صوكرە استعمالى
توسيع ايدىلەر ك هر نوع نشان و بللى يە اطلاق اولونمىشدر . دىلیمز دە (ع)
اولمادىغندىن عىنە بدل همزە تلفظ ايدلمىشدر . بوقادارجى بر معامله ايله توركلشمىشدر .
دىلیمز دە قارشىلىنى (بللى) دركە (بىلمك) اصلندىر . (علامت) دە (علم)
يعنى بىلمك اصلندن اولمىقلە (بللى) طوروركن (علامت) ك قوللانيلمەسى
عشىدر . آنجاك قادينلر ك توركلشيدىر دكلرى (الامت) هيچ دە بويە دكلدر .
او ؛ كندىنە كورە بر معنای خاص بولمىشدر . بعضاً (قوجه مان قورقونچ بر الامت)
دېهە توصيف دە مبالغە ايدرلر .

ال آورم صيفىز — يارامز ، خاشارى .

الى اوسطرىلى — مستعد ، الى ايشە ياراشير ، اهلىتلى .

الى قولر — نمىكن اولدىنى قادار ، مبالغە يەدكر بر صورت دە ، اهميت ويريله جك
درجە دە كېي معنایەدر . نفس الامر دە (كوچوكى بويوكى) يعنى هېسى ، عمومى
معناسەنە ابدى احمد و فيق پاشا (قونمق اصلندن ظن ايتىش) اينمك قونمق (دن
آلمىش بواصلە مناسب اولسون دىيە) (انى قونو) يى (آهستە آهستە راحت راحت)
دېهە شرح ايله مش . بوتعبيرك معناسى — اشتقاق اوغرىنە — تحريف ايله مشدر .

ای واهلر اولسور — کدری موجب بروقه ظهورنده چیقاریلان فریاددر .
 بعضاً بوتعیره (آ دوستلر !) سوزیخده علاوه ایدرلر .
 ابی ایتدم — بریسی کندیسنه (نیچون بوقباحق ایشله دک) دیه ستم ایله مه سی
 اوزرینه عصیان ایدرک اعتراف جرم ایله مکدر که (نسبت ویرمک) دیرلر .
 ایشله اولسور — (والله) کبی یمین تعبیردر . (اینانکز کرچک سویله یورم)
 معناسنه تأمینات ویرمکدر . اوسته سندن کلک — برایشی باشارمق ، باشه چیقارمقدیر .
 (اوسته) لفظی (عهده) دن بوزمادر . (عهده سندن کلک) تعبیرینک تورک کلاشدر .
 مه سیدر .

اوستورم اییلک صاغلی — (الله بنی اسیر که سین ، فغانی بکا طوقونماسین)
 معناسنه تعبیردر . باشقه سنه ده (اوستو کزه . .) دیه سویله نیر .
 تولوسنده چیقسین — جال دینی ، یاخود حقسنز آلدینی شی کندینه خیر ایتمه یوب
 صاغلقنده قوللاناماسین . اولد کدن صو کره اشیاسی آراسنده چیقسین دیه بددطادر .
 اوه اولسور — بریسی برفلا کته دوچار اولونجه (سنک جزا کدر سن او
 فلا کته مستحق سین . سن شکایت ایتدکجه بن کنیش نفس آلیورم ، بک ایی اولدی)
 مقامنده ایراد ایدیلیر .

ایلییه کبی — شیشمان توصیف ایدرکن سویله نیلیر . بعضاً طاووق ، هندی
 اتلری (لذتلیدر ، بسلیدر) یرنده ایراد ایدیلیر . فی الاصل (ایملیق) خایه سی
 سوکولش خروس ، هندی مقوله سیدر که بسله مک ایچون یاپارلر .

دلر جلی